

ROKOVANIE O AKTUÁLNYCH PROBLÉMOCH SÚDOBÉHO KAPITALIZMU

V dňoch 14. až 18. júna 1965 konalo sa vo Veselí na Morave sústreďenie učiteľov marxizmu-leninizmu (prevažne z oblasti vedeckého komunizmu a politickej ekonómie) k problematike súdobého kapitalizmu, k otázkam hodnotenia niektorých nových momentov v jeho technickom, ekonomickom a spoločensko-politickom rozvoji.

K závažnému okruhu otázok vedeckotechnickej revolúcie ako stimulu spoločenských procesov predniesol úvodný referát doc. CSc. Miloslav Král (Vysoká stráncka škola).¹ Prednášajúci sa zaoberal objektivitou procesu vedeckotechnickej revolúcie, ktorá zasahuje tak kapitalistické, ako aj socialistické krajiny a vyvoláva celý rad závažných spoločenských problémov. Referent uviedol konkrétne, často ťažko predstaviteľné výsledky búrlivého, doteraz bez historického precedensu prebiehajúceho technického rozvoja, ktorý napr. oproti minulosti vedie k podstatnému skracovaniu doby výskumov a realizácie ich výsledkov. Osobitne sa prednášajúci zaoberal dôsledkami vedeckotechnickej revolúcie, či už ide o závažnú oblasť evidencie a spracovania informácií, vplyv na zmeny v štruktúre vzdelania a pod. Hovoril o funkcii manažerizmu, o celej oblasti „human engineering“. Pred spoločenskými vedami sa vynára v tejto súvislosti celý rad závažných úloh, ako je napr. dôsledné analytické spracovanie trendu rastu robotníckej triedy, problematika vzájomného vzťahu informácií a riadenia atď.

V diskusií k prednáške sa nastolilo mnoho otázok a okrem iného sa zdôraznila požiadavka hlbších znalostí jednotlivých aspektov vedeckotechnickej revolúcie ako predpokladu účinnejšej pedagogickej a teoretickej práce.

Úvodné slovo k otázkam dosahu vplyvu socialistického systému na základné svetové procesy predniesli M. Formánek (Ústav marxizmu-leninizmu pre vysoké školy) a CSc. Vl. Horský (matematicko-fyzikálna fakulta).

Vychádzajúc metodologicky z poňatia celostného systému, snažil sa M. Formánek na základe kritérií hierarchizácie systémov a štruktúr, integratívnych a dezintegratívnych tendencií vysvetliť rozpornosť súdobej epochy. Do jeho úvahy bola včlenená i problematika kritérií spoločenského pokroku a jeho konfrontácie so spoločenskou zmenou. Jeho poznámky k otázke „krízy hodnôt“ i k chápaniu epochy ako systému spoločensko-ekonomických formácií vyvolali živú diskusiu.

Vl. Horský pripojil niekoľko zaujímavých poznámok k otázke vzájomného vzťahu socialistického a kapitalistického systému. Ukázal, ako je v rozpore s tradičnou predstavou nevyhnutnej totálnej apokalypsy predstava ďalšej možnej adaptability. V rámci tej istej vládnucej triedy imperializmu dochádza k stretávaniu rôznych hladísk. Kapitalizmus si uvedomuje svoju zraniteľnosť, je nútený k liberalistickému postojovi voči „tretiemu svetu“.

Najpozoruhodnejším vystúpením, ktoré vrhlo späť svetlo na pertraktované problémy, bolo vystúpenie CSc. M. Rumlera (České vysoké učení technické) k problematike kapitalizmu 20. storočia.² Je známe, že v dôsledku pôsobenia kultu osobnosti dochádzalo na základe Leninových záverov najmä z diela *Imperializmus ako najvyššie štádium kapita-*

¹ Pozri bližšie jeho stať k problematike vedecko-technickej revolúcie v zborníku *Věda a řízení společnosti*, účel. náklad pre Večernú univerzitu marxizmu-leninizmu, 1965, ako aj stať *Věda a řízení společnosti*, *Nová mysl* 1964, c. d. 704—713.

² Pozri stať M. Rumler, A. Chyba, *Problémy odumírání a zániku světové kapitalistické soustavy*, 1965, účelové vydanie publikácie pre Večernú univerzitu marxizmu-leninizmu, najmä kap. 2 a 4, ako aj jeho prácu *J. M. Keynes a soudobý kapitalizmus*. NPL 1963, 253.

lizmu k chybným analógiám, najmä ak V. I. Lenin naznačoval iba smery ekonomickej analýzy. Týka sa to napr. nesprávnych generalizácií priemyslového cyklu tridsiatych rokov. M. Rumler obsiahle vysvetlil chápanie dialektiky abstraktného a konkrétneho práve v súvislosti s analýzou vzájomného vzťahu charakteru kapitalizmu 19. a 20. storočia, vychádzajúc z porovnania abstraktnej a konkrétnej určenosti výrobných vzťahov. Ďalej vysvetlil, čo rozumie „trojjedinou“ charakteristikou kapitalizmu 20. storočia ako kapitalizmu monopolného, charakterizovaného ďalej určitým typom kapitálovej saturácie a napokon kapitalizmu stále „zámožnejšieho“, nevyučujúceho, pravda, ostré sociálne-triedne kontrasty. V kontexte rozporných procesov prebiehajúcich v rámci kapitálovej saturácie treba vidieť objektívny tlak na rovnomernejšie rozdelenie národného dôchodku.

V závere sa prednášajúci zaoberal vývinovými fázami kapitalizmu 20. storočia a rozšírením foriem socialistickej revolúcie.

V diskusii sa polemizovalo s tézou „kapitalizmus zahŕňa tým, že funguje“, hovorilo sa k otázkam realizácie politiky KS Talianska (nutnosť správnej interpretácie politiky štrukturálnych reforiem, keď treba diferencovať medzi demokratickou revolúciou a štrukturálnymi reformami a pod.).

K otázkam zmien a hraníc štruktúry robotníckej triedy v kapitalizme predniesol kratšie úvodné slovo CSc. inž. Pleskot (České vysoké učení technické). Poukázal na tri závažné momenty: relatívny i absolútny pokles robotníctva, prudký vzostup administratívnych a kancelárskych zamestnancov a zvýšenie podielu vedeckotechnického personálu. Dochádza k stieraniu rozdielov medzi „bielymi goliermi“ a „modrými blúzami“. V súvislosti s otázkou „súhrnného robotníka“ (ako bola napr. formulovaná v známej diskusii Otázok mieru a socializmu *O zmenách v zložení robotníckej triedy*) treba mať na zreteli i moment antagonizmu riadiacej a riadenej práce. Referent poukázal ďalej na zmeny v postavení jednotlivých vrstiev v kapitalistickej spoločnosti, či už priamym pôsobením (technizačný proces, industrializácia nepriemyselovej činnosti, vtahovanie nevýrobných oblastí do oblastí výroby), či nepriamymi (prostredníctvom oblasti výrobných vzťahov).

V diskusii sa okrem iného poukázalo na potrebu väčšej pozornosti determinantám správania sa jednotlivcov. Viacerí účastníci poukázali znova na zmeny kategórie „relatívneho zbedačovania“, či a do akej miery sú procesy súdobého kapitalizmu realizované prostriedkami vlastnými kapitalizmu a pod.

K predloženému materiálu *K problematike politickej štruktúry súdobého kapitalizmu* predniesol kratšie úvodné slovo CSc. J. Hák (Vysoká škola ekonomická Praha). Sústredil sa v ňom na všeobecnú problematiku politickej štruktúry, relatívne samostatné postavenie štátu a na problém byrokracie, ako aj na vplyv vedeckotechnickej revolúcie na človeka. Socialistický prístup má hľadať základné vývinové tendencie na základe komplexnej analýzy štruktúr. Jedným zo závažných okruhov problémov je skúmanie „predmetovej“ štruktúry politického systému (štátne organizácie, politické organizácie, „skupiny nátlaku“ a pod.). Autor podal tézovitý prehľad základných názorov súdobej buržoáznej sociológie na reláciu jednotlivca — spoločnosť — štát.

V diskusii, ktorá poukázala na nutnosť hlbšieho riešenia nastolených problémov, hovorilo sa o takých základných otázkach, ako je postavenie komunistických strán v politickej štruktúre kapitalizmu, postavenie a skúmanie elít, platnosť, príp. modifikácia známej Leninovej tézy o zákonitej regresii politickej demokracie k reakcii v období imperializmu a pod. Diskusia podčiarkla aktuálnosť skúmania týchto a obdobných závažných procesov i z hľadiska prechodu od kapitalizmu k socializmu, kde teória osobitne ostáva veľa dlžná.

Poľský hosť, prítomný na rokovaní, doc. A. Matejko (Krakow) hovoril k niektorým teoretickým i praktickým otázkam sociológie priemyslu a práce.

Záverečný deň sústreďenia bol venovaný diskusii k otázkam postoja vysokoškolského študentstva k súdobému kapitalizmu. (Úvodné slovo predniesol A. Brandtner, Pedagogická fakulta České Budějovice.)

Toto vcelku užitočné sústreďenie poukázalo znova na nutnosť všestranného, komplexného, hlboko fundovaného spracúvania zložitých problémov súdobého kapitalizmu, pretože v propagande i teoretickej práci sa stretávame ešte s prežívajúcimi splošťujúcimi predstavami a názormi na niektoré nie nepodstatné otázky.

Otakar Mošner